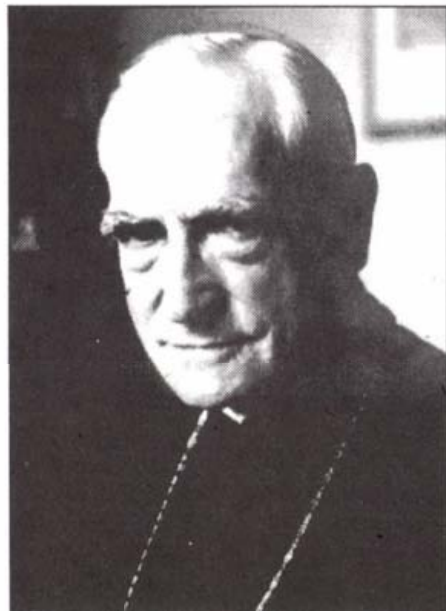

Száz esztendeje született Márton Áron, Erdély apostola

Amikor a közönséges ész egyházi tekintélyről beszél, akkor azt valamiféle uralmi helyzetben képzei el, melyből a pozíció birtokosa ítéleteket oszthat és rendelkezik a világ felé. Az eféle hamis tekintély politikailag is megerősítve immanens érdekharcoló középpontjába állítja az egyházat, amivel az el is veszíti a *valós* tekintélyét. E valós tekintély sokkal inkább fakad a hatalmasok által kimért sors vállalásából, mint az övelük való összefonódásból. Pedig ami az egyház történetében hiteles, az mindig a kicsikkel, a kismizettekkal, az elnyomottakkal való közösségvállalást és soha nem a hatalmasokkal való szövetekezést jelentette. A Saulból

Pállá átalakult apostol névváltozása fejezi ki e különbséget a legszebben; a Saulosz jelentése: magát riszáló, ágaskodó; a Paulosz jelentése pedig: kicsi, apró, rövid, megszűnő.

Ezt az igazságot a társadalomba ágyazva elmondhatjuk, hogy az egyház leghitelesebb állapota mindig a kisebbségi helyzet tudatos vállalása volt, amivel tudatosan háritotta el magától az uralmi pozíciókat, hogy „hatalma” ne erő legyen (2. Kor. 12,10 és 13,9), hanem szellemi és lelki nagyság. Ezt látjuk az első keresztény századok idején, amikor az ókeresztény közösségek üldöztetésben, erőszakot szenvedve is hatalmasabbnak bizonyultak, mint üldözőik. De erről tanuskodik a török hódoltságban a ferences barátok és a protestáns prédikátorok által megőrzött hit, és a kommunizmus idején üldöztetést, elhallgattatást, lenézettséget vállalók sora is.

Ha itt, a mai magyar nyelvterületen olyan személyt keresünk, aki saját életével jelképezi az egyháznak ezt a valós tekintélyét, akkor aligha gondolhatunk másra, mint Márton Áron erdélyi katolikus püspökre, akinek halála óta már tizenhat esztendő telt el – de emléke máig elevenen él, nem csak szülőföldjén, hanem mindenhol, ahol magyarul szólnak, tekintélyét elismerik a más nyelven beszélők, a románok és németek is, elismerik a más hitet vallók, vagy az istenhittől távol állók is. Háromszoros kisebbséget vállalt: mint romániai magyar – a nemzetit; mint katolikus – a görögkeleti államvallás mellett a felekezetit; és mint keresztény ember vállalta a világnézeti kisebbséget is a kommunizmus évtizedeiben.

Márton Áron 1896. augusztus 28-án, a szeékelyföldi Csikszentdomokoson született. Itt, a Hargita és a Csiki-havasok között, a kristálytisza hegyi levegővel szívta magába az egyértelműen tiszta, hamisságokkal *nem* elegyített, alkudozásra nem kapható élet követelményét. A Csiki-medencét övező hegyeket fenyőerdő borítja és a fenyő ott áll Márton Áron püspöki címerében is. A hajlíthatatlanságot fejezi ki, de egyúttal azt is,

hogy a nép csak közösségben maradhat meg, a közösségtől elszakadt ember ugyanúgy összeroppan, ahogy a hegycsúcsok felett végigzúgó vihar is a magányos fenyőt csavarja ki előbb. Szűkebb hazája megpróbáltatások földje, ahol nem csak a széllel szemben keményíti meg magát az ember, hanem az összetörni akaró, embert próbáló sorssal szemben is. Ugyanakkor népe nem csak szilajságra, hanem szelíd egymásbafeledkezésre is képes. Márton Áron vonásain felfedezhetjük ezt az összesímülő kettőséget: erős szemöldöke és összeszorított keskeny szája a kemény akaratot, ugyanakkor meleg, fürkésző tekintete – Ruffy Péterrel szólva – az énekesmadarak szelidségét mutatja.

Márton Áron az első világháború frontjairól hazatérve, 1919-ben kezdte meg teológiai tanulmányait a gyulafehérvári hittudományi főiskolán, majd ennek elvégzése után 1924-ben Mailáth Gusztáv Károly erdélyi püspök pappá szentelte. Nyolc esztendei lelkipásztori gyakorlattal Mailáth püspök Kolozsvárra küldte, hogy legyen az ott élő katolikus egyetemi hallgatók lelkésze. A fiatal egyetemi lelkész az értelmiség nevelését úgy fogta fel, hogy *a világi hívőnek önálló apostoli küldetése van*, amiben különös felelősség illeti a képzett rétegeket. Ez akkor, a két háború között, amikor a világi hívő, mint beavatatlan „laikus” a lelkipásztori munka csendes tárgyát jelentette, a legkorszerebb egyházi szemlélet volt. Hogy a világi hívőnek a papokéhoz hasonló keresztény méltósága van, a világegyházban majd csak a II. vatikáni zsinat eredményeként, évtizedekkel később vált elfogadott gondolatná. Márton Áron vagy harminc évvel megelőzte a korát: már az 1930-as évek elején a II. vatikáni zsinat szellemében gondolkodott. (A katolikus egyházban sokan ma sem gondolkodnak a zsinat szellemében, sokan ma is papi méltóságról beszélnek *világi méltóság nélkül*, ami így pusztá hegemonia, vagyis uralmi helyzet.)

Márton Áron folyóiratot is alapított azért, hogy elképzeléseit széles körben megvalósíthassa. Azt ismerte fel Márton Áron, hogy Erdélyben a tudomány nem korlátozódhat a beavatottak szűk körére, hanem másokat is beavat – vagyis a tudomány feladata, hogy népműveléssé nemesüljön. A tudomány így laicizálódik, ami legfeljebb a sznobok számára lehet pejoratív jelentésű, hiszen a „laikus” (laikosz) szó jelentése: néphez tartozó. Márton Áron folyóirata, az *Erdélyi Iskola* a tudományos munkát kötötte össze a népművelői *igénnyel*: olyan tudósok dolgoztak ide mint György Lajos, aki kolozsvári nyelvészként volt a Magyar Tudományos Akadémia tagja, Domokos Pál Péter zenetudós-folklorista, a moldvai csángómagyarok vándorapostola, Venczel József szociológus, aki gimnazistaként Domokos Pál Péter, egyetemi hallgatóként Dimitrie Gusti tanítványa volt, később Márton Áron perének egyik vádlottja (tizenkét évet töltött börtönben), Biró Vencel történész, a magyar középkor tudósa, erdélyi piarista tartományfőnök (1945-től néhány évig a kolozsvári Bolyai Egyetem Bölcsészkarának dékánja), vagy Bitay Árpád nyelvész, művelődéstörténész, aki összesen körülbelül húsz nyelvet ismert. Márton Áron azért indította útjára az Erdélyi Iskolát, hogy üres szavak és az elesettséget nem szüntető sirámok helyett valóságos lehetőségeket nyújtson a másfél évtizeddel korábban kisebbségi sorsba jutott erdélyi magyarság értelmiségének, az egy másról mit sem tudó, helyi és egyéni kezdeményezéssel próbálkozó, a népművelés és a kisebbségi politika terén szervezetlen papoknak, tanítóknak, kántoroknak, akik pedig állapotukból eredően népművelői hivatást is birtokoltak. Venczel József úgy emlékezett vissza 1942-ben az 1933/34-es évekre, mint a kisebbségi „belpolitika” megerősödésének idejére, ami már nemcsak passzív védekezés volt a kisebbségi elnyomás ellen, hanem kialakult a romániai magyarság tevékeny önépítő programja is. Venczel József szerint mindez nem születhetett volna meg az Erdélyi Iskola Márton Áron által meghatározott programja, a minőségre és értékkerentésre irányított pedagógiai és szociális törekvése nélkül.

Márton Áron a népben élő belső, természetes energiák felszabadítására törekedett, arra tehát, amit a korabeli Erdélyben a festőművész Nagy Imre, a grafikus Gy. Szabó Béla, a szobrász Szervátiusz Jenő, az építész Kós Károly, a levéltáros Kelemen Lajos, az író Tamási Áron, a nyelvész Szabó T. Attila, vagy a folyóirat közvetlen munkatársai közül Domokos Pál Péter és Venezel József is megvalósított. A saját értékekre alapozva az erdélyi magyar társadalom polgárosodását szolgálta. A nép nyelvén szólt a néphez úgy, hogy ezáltal a már kialakult városi/polgári kultúrák mellé állította azt, velük egyenrangúan. Csak olyan pap lehetett erre képes, aki nem „leereszkedett” a néphez, hanem ő maga is velük, közöttük élt. A nép érzésvilágát értve, a nyelvet beszélve annak a sorsát is vállalta – egészen az üldöztetés megvalósulásáig, a börtönig.

Márton Áron nemcsak szerkesztette az Erdélyi Iskolát, hanem egyúttal a legszorgalmasabb tanulmányírónak is bizonyult. Az első világháborúból sebesülten leszerelő hadnagy papi pályára lépve távol került a népet sújtó problémák erőszakos megoldásától, sokkal inkább *az erőszakmentesség apostola lett*. Írásainak vissza-visszatérő motívuma az, hogy a két háború között felnőtt korba érő erdélyi nemzedék háborús neveltetésű korosztály, amely akkor szerezte a világról a meghatározó tapasztalatait, amikor az apák nemzedéke a világháború frontjain harcolt. Ezért érthető, hogy Márton Áron, aki az első világháború utáni világméretű erkölcsi talajvesztés ellenében bontakoztatta ki tevékenységét – amely talajvesztést Erdélyben a kisebbségi lét reménytelenségének a látszata is kiegészítette –, tudta, hogy csak egy egész nemzedék újbóli kereszténnyé nevelésével teremthet folytonosságot szülőföldje társadalmában. Az emeli Márton Áront kora sok más szellemi vezetője fölé, hogy az erkölcsi identitást odahelyezte az egyébként letagadhatatlanul szükséges nemzeti identitás mellé, amivel zűrzavaros ideológiáktól szabadította meg az övéit. De azt is látta Márton Áron, hogy aki népben gondolkodik, az nem fogadhatja el a társadalmi rétegződésben jelentkező igazságtalanságokat: arról ír egy helyen, hogy *a nemzet pusztulása ott kezdődik, ahol igénybe veszik a nép munkáját a kultúrák építéséhez, de nem részesítik a kultúra tartalmából a népet*. Éppen az ilyen törekvésekkel fordult szembe Márton Áron, amikor arra törekedett, hogy felszabadítsa a nép kulturális értékeit egy minőségi ugrás számára. A XX. század erkölcsi válsága tulajdonképpen *érték-rendi válság*. Abban áll ez, hogy az értékek az érdekek alárendeltségébe kerülnek – vajon nem ugyanebben áll-e napjaink válsága? Márton Áron azonban tisztán látott ebben a zűrzavarban. Nem beszélt nemzeti öncélúságról, a nemzeti érdekeket erkölcsi, vagyis érték-összefüggésekben határozta meg. Ez állította szembe őt már a harmincas években a náciizmussal. Ugyanakkor azt is tudta, hogy megújulás csakis a nép saját értékeiből lehetséges, vagyis nem fogadta el az idegen mintákat. Ez pedig a kozmopolita szellemű nemzetközi szocializmussal állította szembe őt.

A kisebbségi erkölcs a hatalommal szemben a minőséget, az ordas eszmékkel szembe pedig a szelidséget állítja. Ez a keresztény humánus állította szembe Márton Áront a készülődő újabb háborúval, melynek veszedelmeire még kitörése előtt figyelmeztette az erdélyi magyar társadalmat. *„A népek gyilkos versengésének vagyunk tanúi és egyben megélői. A népeket meghatározó természetes különbözőségek ellentétékké, az ellentétek pedig természetellenes gyűlölködéssé fajultak, s félelmetesen kavarnognak az emberiség feje fölött meggyült viharfelhők. Senki sem tudhatja mi lesz, ebből a világra-júdásból mi születik meg. De egy biztos: akár győz a békés belátás, akár bekövetkeznek a készülődő katasztrófák, a mostani kavargásból a jövőbe csak azok a népek menthetik át az életüket, amelyek munkába tudják állítani összes szellemi és erkölcsi erőiket”* – olvashatjuk a kolozsvári Hitel lapjain annak tanúságaképpen, hogy Márton Áron érzékeny lelkiismerete előre látta, hogy merre torzul a világ, és hallatta hangját már a háború kitörése előtt is. A népek iránti felelősség készítette erre.

A püspökszentelés után, szüleivel. 1939. február 12.

Isteni rendelésnek tekinthetjük azt, hogy 1938 karácsonyán a pápa éppen őt, az akkor 42 éves papot találta alkalmasnak arra, hogy betöltse a gyulafehérvári püspöki széket. Márton Áron munkája akkor már évek óta hatással volt az egész erdélyi magyartársadalomra, figyeltek szavára a más hitet vallók is. Ekkor már évek óta azon munkálkodott, hogy ez a társadalom érettebben nézzen szembe a kihívásokkal, hogy ne a számbeli fölény, ne a hatalmi érdek, hanem a minőség legyen a meghatározó. A háború kitörésekor ő volt az erdélyi római katolikusok püspöke, így a leghitelesebb személyként szólhatott az elszabadult embertelenség ellen – talán elsőként egész

Európában! *„Úgy érezzük, mintha az eseményekben, melyek az ős elején kirobbantak és megremegtették egész Európát, egy sötét végzet kelt volna fel, hogy végrehajtsa egy szörnyű ítéletet az emberiségen. (...) Az idők Urának, az Úr Jézusnak a szavaival felelek: ne fogyatozzék meg a ti hitetek testvéreim, s ne féljete azoktól, akik a testet megölhetik, de a lélek fölött nincs hatalmuk! Vannak, akik reményükben megtorpan- tak, az erőszak győzelme láttán hitükben ingadoznak. Ne legyetek kicsinyhitűek, testvéreim, ne ejtsen tévedésbe a hatalom látszata! A hatalom Istentől van...”* – mondta Márton Áron 1939 novemberében egy katolikus gyűlésen és beszéde nemzetközileg is az egyik első háborúellenes tiltakozás volt! (Erdélyi Iskola, 1939 november-december). Volt bátorsága 1939-ben vállalni a hiteles Európaiságot! Tette erkölcsi és történelmi jelentőségű tény: mint tudjuk, az előző évben a nyugati demokráciák Hitler javára bocsájtották áruba Európa keleti felét. Márton Áron – az önös emberi érdekeket tekintve teljesen esélytelenül –, nemcsak egy diktátorral, de a világhatalmi tendenciákkal is szembe helyezkedett. *Az érdekek és az értékek egyenlőtlen küzdelmében már kezdetben az értékek mellé állt.*

Márton Áron egyértelműen elutasította az embertelenségeket akkor is, amikor azok Magyarországon jelentkeztek. 1944. május 15-én megkezdődött a hazai zsidóság deportálása, az erdélyi katolikus püspök pedig az egész magyar nyelvterületen elsőként bélyegezte meg a készülődő tömeggyilkosságot. 1944. május 18-án a kolozsvári Szent Mihály templomban – melynek 1938-ban a plébánosa volt és ahol 1939. február 12-én püspökké szentelték – nemcsak tiltakozott, hanem erkölcsi útmutatást is adott, majd néhány nap múlva a magyar belügyminisztertől, a Kolozs megyei főispántól és a kolozsvári rendőrfőkapitánytól levélben követelte a deportálások leállítását. Ha az európai háborúellenes katolikus mozgalmat nézzük, akkor Márton Áront, akit soha egy percre sem tévesztettek meg a véres illúziók, aki már évekkel a háború előtt szembe- szállt az embertelenséggel, majd amikor az elszabadult, akkor mindig elsőként tiltako- zott, Márton Áront az egyszerű székely földművesek gyermekét ott látjuk a lengyel és a holland püspökök, a német Faulhaber bíboros és Apor Vilmos győri püspök mellett.

Ezt a kritikus és erőszakmentes szellemet őrizte Márton Áron 1945 után is. Az egy- háznak semmilyen evilági hatalmi funkciót nem tulajdonított, nem is tekintette azt öncélnak, hanem sokkal inkább az erőszakos világ megváltoztatását célzó eszköznek látta azt. Ez a magyarázata annak, hogy a világgal szemben megfogalmazott kritikáját összekötötte a keresztény társadalmak kritikájával. A második világháború után a progresszív katolicizmus felvetette a kereszténységnek az embertelenségektől viselt felelősségét: Márton Áron ebben is az első között volt. Míg a feudális/barokk szelle- miségű, öncélú egyházfelfogás hajlamos volt a saját tökéletességének tudatában élve a „bűnös világ” felé ujjal mutogatni, addig Márton Áron inkább az egyháznak a világ iránti felelősségét, elkötelezettségét érezte át, amihez el kell utasítani a képmutatást és a „félkereszténységet”, az egyház szüntelen megújulását szolgálva ezzel. *„Bizonyos mértékben mindnyájan felelősek vagyunk azért, ami történt: a mai társadalom téves fejlődéséért, az okozott károkért és az erkölcsi emelkedettség hiányáért. A keresztény- séggel sokszor csak parádéztunk, alkalmi köpönyegként viseltük, de törvényeit egyéni életünkben sem követtük és főképp eltűrtük azt, hogy a keresztény elveket a közéletből minden légyeges vonatkozásban kiküszöböljük.”* E szavak 1945. október 28-án Ko- lozsváron hangzottak el és a beszéd arról tesz tanuságot, hogy Márton Áron nem osztotta kétfelé az emberiséget, nem állította szembe egymással a „pogány bűnösöket” és a „makulálan keresztény társadalmat”, mert a kereszténységnek kétezer évvel Krisztus után erre még mindig nincs senmi alapja. Az elszigetelt és távoli Erdélyben élő Márton Áron hasonló szellemiséget képviselt, mint például a francia újkatolicizmus, vagy a II Vatikáni zsinatot előkészítő új teológia. Bizonyosságát adta ezzel annak, hogy a Keletre kényszerített kicsi Erdély nem szakítható el a nyugati szellemi áramkörből.

Az egyháznak Jézus Krisztus rendelése szerint nem az uralkodás, hanem a szolgálat a feladata. Ha Márton Áron nyilatkozataiban azt keressük, hogy milyen fogalmat alkotott az egyház és a világ viszonyáról, akkor felismerjük az evangéliumi egyensúlyt, ami szerint az egyház nem a világ szerint, tehát nem a világ elvárásait követve él, de ugyanakkor nem is állhat életidegenül a világ előtt, nem zárkozhat el attól. *Az egyház a világ szolgálatára van, mégpedig az evangélium normái szerint.* Kérdés az, hogy a totalitárius rendszerek mit kezdenek ezzel az elvvel. Nyilvánvaló, hogy e rendszerek számára nem fogadható el ez az evangéliumi (Mt. 7,14) egyensúly. A diktátorok a világtól életidegen egyházakat készségesen elfogadják, mert azok nem sok vizet zavarnak számukra. Ha pedig mégis szóba kerül az egyház és a világ viszonya, akkor a diktátorok arra törekednek, hogy az egyház a világi normái, azaz részérdekei szerint éljen, mégpedig a rendszer részérdekeit követve. Az ő számukra az már elfogadhatatlan, hogy az egyház az evangélium normáit kövesse, mert azok nem igazolnak semmilyen részérdeket. A teljesség kedvéért meg kell jegyezni, hogy ahol a világi hatalom elfogadja az egyház világban való tevőleges jelenlétét, és normákat sem állít ehhez az egyház számára, ott már nem beszélhetünk totalitárius rendszerről.

Márton Áronnak a világi hatóságokkal való összeütközései mögött mindig az állt, hogy a fenti evangéliumi egyensúlyt, keskeny utat követte. Nem volt hajlandó elzárkózni a világ által felvetett problémák elől, ugyanakkor a hatalmi részérdekekre sem volt tekintettel. Ez történt már 1944 májusában is, amikor a korabeli hatóság az üldözött zsidók védelmezése miatt, Márton Áronnak a Magyarországról való kiutasításán gondolkodott. És ez történt a kommunizmussal való összeütközésekor is, ezzel „vívta ki” Márton Áron az életfogytiglani ítéletét és bebörtönzését.

A negyvenes évek második felében az egyház autonómiájának megőrzéséért vívott küzdelem töltötte ki Márton Áron életét. A kommunista hatalom előretörésével mindinkább teret nyert az a törekvés, ami az egyházat a világi hatalom eszköztárába kívánta rendelni. Márton Áron az 1945 Krisztus Király ünnepén mondott, idézett kolozsvári beszédében a legkorszerűbb keresztény antropológiai felfogással, az ember istenkép-másságának bibliai elvéből az egyéni lét autonómiáját vezette le. Az emberi személy „teljes értékű önrendelkezésű jogok tulajdonosa, tiszteletet parancsoló határpont, Isten szeme fénye...” Ebből következik, hogy az állami intézmények abból nyerik hitelüket, hogy támogatják ezt az autonómia-igényt. Ha az állam nem hajlandó erre, akkor méltó a bírálatra és az ítéletre, mert *ahogy az egyház sem, úgy az állam sem lehet öncéllú, szintén csak eszköz a közjó megvalósítására. „...a ma élő nemzedékeknek vállalniuk kell, hogy az állam feladatai körül felburjánzó hamis elméletek káros hatásait kimutassák, a tévedéseket eloszlassák, és az államhatalom alá erkölcsi alapot vessenek...”* – mondta ki Márton Áron 1945 októberében és érthető, hogy ez a tisztánlátó, kétes alkudozásokra nem kapható püspök a diktátorok veszélyes ellenfelévé lett.

Ahogy az egyének számára autonómiát követelt Márton Áron, úgy igényelte ezt az egyház részére is, mert az nem lehet semmilyen politikai részérdek függvénye. Etéren is az evangéliumi keskeny utat járta. Nem kereste az összeütközés lehetőségét a világi hatalommal, ahogy azt egy bizonyos politikai katolicizmus elvárta volna tőle, vagyis Márton Áron nem tért ki a tárgyalások elől. Kereste a békés megegyezés lehetőségét, de eközben semmilyen téren nem rendelte alá az egyház küldetését a hatalmi igényeknek, amint azt a szocialista világban 1950 táján kialakult, másfajta politikai katolicizmus jónéhány országban megtette. A csiksomlyói plébánia Historia Domus-a pontosan beszámol az 1949-es esztendő huzavonáiról, melyek a püspök és az államhatalom között zajlottak. Márton Áron ezekről a legendássá vált 1949-es pünkösdi búcsú alkalmból pontosan beszámol a csiki papságnak, erről pedig feljegyzés készült a somlyói Historia Domus-ban. *„Június 12-én délutánra Kegyelmes Atyánk összehívta a felcsiki és az alcsiki papságot, ismertette a Statutum kérdést, mely az egyház és az állam kö*

Márton Áron megérkezik az 1949-es csíksomlyói pünkösdi búcsúra

zötti viszonyt lett volna hivatva rendezni. Kijelentette, hogy már a kormány kívánságára átdolgozta és elmegy a végső határig a békés együttműködés érdekében, de ha olyant kívánnak, ami szent hitünkkel és az egyház érdekével ellenkezik, abba soha bele nem egyezik. A sok mende-mondából ez az igazság. Azután kijelentette, hogy minden előjövendő eshetőségre megtette az intézkedést." (Ezek az intézkedések annyit jelentettek, hogy saját letartóztatása esetére kinevezte az utódait.)

Márton Áron egy gyimesi és felcsíki bérmakörútról érkezett az 1949-es pünkösdi búcsúra, Csíksomlyóra. Csíkszerntmiklósról a gyimesi csángó keresztaljával (a somlyói búcsúra zárándokló gyalogos csoporttal) érkezett, ahol már voltak olyan hírek, hogy a rendőrség Márton Áron elfogására készül. Ezért itt lóra ültették a püspököt, lovát székely legények tömege fogta körül és a püspököt ilyen módon védve érkeztek meg a csíksomlyói kegytemplom előtti térre. A búcsú során a hatóság nem férhetett Márton Áronhoz, viszont amikor Somlyóról eltávozott, már tettek egy kísérletet a letartóztatására. A Historia Donus erről is beszámol: „Június 13-án, a székelyudvarhelyi autó tulajdonos, Serbán 10 órakor eléállott és arra vállalkozott önként, hogy a Kegyelmes Urat hazaszállítja Gyulafehérvárra. Állítólag a kommunisták Csíkszeredában le akarták tartóztatni, evégből a csíksomlyói községházban a telephonnál lesték az indulást, mikor indult jelentették és a szeredai készültség felkészülve várta. A Kegyelmes Úr azonban nem érkezett, mert Serbán a gimnásiumnál Taploca felé fordult és az erdőalji úton kikerülve Szeredát, ment neki a Tolvajosnak.

Mikor észrevették ezt a kommunisták, utánairamodtak, de lemaradtak. Így lett vége a felcsíki 1949-es bérmaútnak, mely a történelem lapjaira kívánczok." Végül 1949. június 21-én tartóztatták le, amikor Gyulafehérvárról Bukarestbe indult, hogy a statutum-kérdésről folytassa a tárgyalásokat a kormánnyal.

Márton Áront hazaárulással vádolták, azt állították, hogy Magyarország számára akarta átjárszani Erdélyt. A realpolitika ismeretében e vád nevetséges, még akkor is, ha Márton Áron – például az 1946-os csíksomlyói pünkösdi búcsún - beszélt a népek

önrendelkezési jogáról, arról az elvről, melyet a XX. században akár a nagyhatalmak, akár a román politikusok annyit emlegettek. Márton Áron azonban nem beszélt konkrét területekről, melyekről a politikusok alkudoztak, csak az elvet hangsúlyozta a kisebbségi jogokkal együtt - hiszen tudta, hogy nincs az az önrendelkezési elv, amely minden egyes ember igényeit kielégíthetné. Azokról az emberi jogi elvekről, melyek 1945 és 1949 között gyakran szerepeltek Márton Áron beszédeiben és körleveleiben, 1963-ban XXIII. János pápa ír a Pacem in terris című körlevelében. Amivel vádolták Márton Áront, az tehát jogállamban nem lehet büntetési tétel. Egyszerűen csak útjában állt a hatalomnak az a püspök, aki romániai magyarként akár Groza miniszterelnökig elment a nemzetiségi jogok érvényesítéséért, kommunista országban élő püspökként pedig megőrizte a rábízott egyház autonómiáját. 1948-ban pedig, amikor a görögkeleti államvallású kommunista hatalom betiltotta az erdélyi katolikus románok egyházát, a görög katolikus egyházat - az ortodoxiába kényszerítve ezzel 1,6 millió embert -, Márton Áron körlevelet adott ki a betiltott görög katolikusok védelmében saját papjait és a római katolikus hívőket biztatva arra, hogy a román kormány és a román ortodox államegyház által üldözött román testvéreiknek amiben lehet, legyenek segítségükre.

Mint minden más szovjet érdekszférába került államban, úgy Romániában is készülöben volt a megegyezés az egyház és a világi hatalom között. Ez azonban a katolikus egyházat illetően Erdélyben és a Partiumban soha nem lépett életbe, mert ahogy az állam nem fogadta el Márton Áronnak az egyházi autonómiát védelmező tervezetét, ugyanúgy Márton Áron sem fogadta el az állam által kidolgozott és a katolikus egyházat hátrányos helyzetbe szorító elképzelést. Miután Márton Áront letartóztatták, megpróbálták a papságból kikényszeríteni a megegyezést. Sikertelenül! A püspök letartóztatása után titkos ordináriusok (egyházmegyei kormányzók) vitték tovább az ügyeket, akiket sorban szintén letartóztattak. Az állam azonban a legtöbb esetben nem is sejtette, vagy hosszú ideig nem is sejtette, hogy ki az erdélyi püspökség éppen soros kormányzója. Így ment ez 1955-ig, amikor Márton Áront nemzetközi nyomás hatására - és egyes hírek szerint Petru Groza közbenjárására is - szabadlábra helyezték. Ez azonban soha nem történhetett volna meg, ha a papság a püspök távollétében „beadja a derekát”.

Az 1956-os magyar forradalom után ismét megkeményedett a hatalmi nyomás, ezek kerültek börtönbe, közöttük nagy számban papok is. Márton Áronnak ekkor - talán nemzetközi tekintélye miatt - a házi őrizet jutott. 1957 júniusától 1967 decemberéig a gyulafehérvári püspöki rezidencia és a székesegyház területére korlátozták a mozgásszabadságát. Ezalatt ott lebegett a feje felett az újabb bebörtönzés és az országból való kiutasítás veszélye is - ami a hatalom részéről nyilvánvaló fásztási taktika volt. Márton Áron azonban nem fáradt bele az állhatatosságba! Ennek következtében a katolikus egyház Erdélyben és a Partiumban háromszoros kisebbségben élve is mindvégig megőrizte az autonómiáját! A katolikus egyháznak negyven éven át nem volt állami elismerése, csak megtűrt állapota lehetett, de így is - vagy éppen ezért! - elmondható, hogy Románia egyetlen nyilvános és mégis autonóm intézményét negyven éven át az erdélyi és a partiumi katolikus egyházban láthattuk.

Amit Márton Áron az életével megvalósított, azt kizárólag egyenes jellemének, egyértelmű szavainak köszönhette. A már idézett evangéliumi keskeny út, vagy egyensúly igénye Jézus más szavaiban is megjelenik: „*Legyetek okosak, mint a kígyók, és tiszták (akeraios=keveretlen, tiszta, érintetlen, be nem szennyezett, egyértelmű; V.L.), mint a galambok.*” (Mt.10,16) A székely hajlíthatatlanság főpapi erénnyé válva is igazolta a jézusi igazságot: aki zavaros korban is tiszta, keveretlen, egyértelmű marad az őriz meg saját magát és övét a jövőnek.